

ГЕРМЕНЕВТИКА, РЕЦЕПЦІЯ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

УДК 821.161.2'06 Івченко

Надія Акулова

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТВОРЧОСТІ М. ІВЧЕНКА В СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ

Розглядається рецепція творчості М. Івченка сучасними українськими дослідниками. Беруться до уваги зміни у ставленні до його прози.

Ключові слова: *аналіз, імпресіонізм, пейзаж, тип героя, художня деталь, внутрішній світ.*

Творчий доробок Михайла Євдокимовича Івченка – українського прозаїка першої третини ХХ століття – належить до малодосліджених сторінок сучасного вітчизняного літературознавства. Внаслідок суспільно-історичних умов і конкретних обставин особистої долі митця за ним надовго закріпилося тавро репресованого, «попутника», а його твори майже на шістьдесят років було вилучено з поля читацької уваги.

Дебютував М. Івченко 1910 року російськомовним оповіданням «Их было трое», а вже 1919 року видав першу збірку новел «Шуми весняні». Як зазначає В. Шевчук, «проза Івченка того часу викликала незначний відгук» [19, с. 3]. Однак поява решти збірок («Імлистою рікою» (1925), «Порваною дорогою» (1926), «Землі дзвонять» (1928)), а також роману «Робітні сили» (1928) викликала широкий резонанс у критиці, яка спромоглася до неоднозначних і суперечливих оцінок.

Творчість М. Івченка намагалися поцінувати такі відомі на той час дослідники, як О. Білецький, М. Доленго, С. Єфремов, В. Коряк, Ю. Меженко, Ф. Якубовський та ін. Об'єктивніші з них підкреслювали «незвичайно м'яжку ліричність» Івченка [15, с. 319], його глибоку любов і віру в людину, «радість життя», заглиблення у внутрішні психологічні переживання героя [7, с. 190]. Інші вбачали в його творчості «інтелігентщину, естетизм, побутовщину» [цит. за: 9, с. 121], «літературщину» і навіть «суцільну неоригінальність» [4, с. 392–393]. Загалом майже всі розвідки і зауваги зводилися до критики стилю, який на той час вже вважався «засудженим до загибелі» [3, с. 171], і звинувачень у прагненні до «нейтральності», ухилі від актуальних проблем сучасності. Ми не зупиняємося на аналізі рецепції прози М. Івченка українською критикою і літературознавством 20 – 30-х років ХХ століття, оскільки це не є метою нашої статті. Дослідженням цього аспекту детально займалася О. Філатова [18], яка дійшла висновку про те, що «неупереджена оцінка творчості митця стала можливою лише в кінці 80-х років» [18, с. 2].

Дійсно, постать письменника повертається до літературознавчих студій тільки з послабленням заідеологізованості. З'являються

публікації В.Мельника [8; 9; 10; 11], В.Шевчука [19], в яких автори намагаються реабілітувати творчість М.Івченка. Дослідники одностайно зараховують прозаїка до ряду таких видатних майстрів-імпресіоністів, як С. Васильченко, А. Головка, Г. Косинка, М. Коцюбинський; наголошують на вагомості місця письменника серед українських митців першої третини ХХ століття, необхідності повернення його доробку до читача, об'єктивного поцінування науковцями.

Починаючи з 90-х років справді з'являється незначна кількість дисертаційних робіт, присвячених дослідженню творчого доробку М.Івченка [6; 4; 18; 21]. Завдання пропонованої статті – розкрити специфіку поцінування доробку М.Івченка сучасними дослідниками.

Першим масштабним дослідженням творчості М.Івченка, яке з'явилося після довготривалого періоду замовчування, стала монографія В.Агеєвої «Українська імпресіоністична проза» (1994). Розглядаючи стильові моделі вітчизняного літературного імпресіонізму, науковець акцентує увагу на кардинальній зміні, що охопила важливі рівні структурної будови твору: «ідеологічно-ціннісний, просторово-часовий і власне мовний (фразеологічний)» [1, с. 17]. Дослідниця, зокрема, зазначає, що така трансформація виникла на ґрунті підпорядкованості всієї описової структури імпресіоністичної новели або повісті новому «єдиному художньому надзавданню», яким стала орієнтація митців на «відтворення неопосередкованих первинних вражень» суб'єкта [1, с. 32].

Намагаючись зрозуміти вплив ідеї цінності неупереджених відчуттів на літературну творчість українських прозаїків, В.Агеєва зосереджується, зокрема, на проблемі стосунків між автором і героєм в організації прози М.Івченка. У результаті вона приходить до висновку про нейтральність, відстороненість авторської позиції. Однак, на відміну від своїх попередників – літературознавців і критиків першої третини ХХ століття, – дослідниця не ставить цю особливість Івченкові за провину, не вдається до звинувачень і «навішування ярликів». На її думку, «ця підкреслена безсторонність була програмовою рисою імпресіонізму» [1, с. 96], стильову манеру якого, як відомо, сповідував письменник.

Аналіз новел і оповідань періоду 1917 – 1919 рр. дозволяє В.Агеєвій описати тип героя, характерний для ранньої творчості М.Івченка. Погоджуючись із теоретичними висновками О.Білецького [2], вона зазначає, що здебільшого – це роздвоєна дисонуюча особистість, колишній селянин або інтелігент, який прагне повернутися на лоно природи і в такий спосіб позбутися тиску чужої, ворожої дійсності. Однак ідеалізація села і палка закоханість у природу, на думку дослідниці, ненадовго залишаються у творах прозаїка. Від споглядання і «очищення» мальовничими пейзажами Івченків герой переходить до розуміння руйнівної сили людського прогресу.

Крім зауважень щодо типу героя, дослідниця звертається до аналізу пантеїстичного світовідчуття М.Івченка. «Письменник хоче знайти синтез, джерело істини у пантеїзмі, – вважає вона, – у поверненні до первинних цінностей буття. Цю наївну віру він утверджує впродовж

всієї своєї творчості» [1, с. 96]. Тим-то і зав'язується основний конфлікт майже всіх Івченкових творів, стверджує В.Агеєва, на землі. Точніше – виявляється через ставлення героїв до неї, адже «своєрідне «злиття» (а не порівняння, зіставлення) стану душі і стану навколишньої природи» [1, с. 93] не всім під силу. Так народжується біфуркована особистість із чіткою екзистенціалістською векторіальністю. Дослідниця фіксує ще одну особливість Івченкової прози: на фоні старанно виписаних багатих на деталі пейзажів вона тонко підмічає схильність митця до певної вибіркості в зображенні типових рис внутрішнього світу персонажів.

Акцентуючи схематичність характерів, що виявляється в окресленні тільки «певних психологічних, світоглядних комплексів» героя [1, с. 94], В.Агеєва торкається також проблеми сюжетності. «[...] Про сюжет, – читаємо в монографії, – Івченко дбав лише остільки, щоб твір не розпався на автономні епізоди. Здебільшого він млявий, одноманітний, без напружених поворотів. Дію тут рухає не сюжет, а потік свідомості ліричного героя, ланцюг його переживань» [1, с. 94].

Намагаючись визначити вплив імпресіоністичної поетики на співвідношення слова автора і слова героя, В.Агеєва на перший план знову висуває настанову на «відтворення розрізнених вражень». Саме ця обставина, на її думку, зумовлює найважливішу тенденцію в імпресіоністичній прозі, а саме вплив слова героя на авторське. При цьому, зауважує дослідниця, «не лише оціночна, просторово-часова, але й фразеологічна (мовна) точка зору героя, його слово стають панівними» [1, с. 131]. Однак науковець акцентує і винятки, адже деякі монологи Івченкових персонажів бувають «зовсім не вмотивовані ані якимись конкретними ситуаціями, ані, скажімо, внутрішніми потрясіннями [...]». Ці монологи є лише способом вкласти в уста дійових осіб авторські роздуми і почування» [1, с. 95]. Цілком справедливе, на наш погляд, зауваження, як і те, що В.Агеєва наголошує на недоліках художньої мови письменника. Щире прагнення до «живописного добірного слова», властиве М.Івченку, обернулося «надмірною [...] старосвітською сентиментальністю, загальною млявістю, монотонністю стилю», перенасиченням «зужитими штампами» [1, с. 96].

Нагадаємо, втім, що критика і раніше, ще на початку ХХ століття, відзначала «трафаретний опис світанків» у М.Івченка [22, с. 62].

Наостанок, підсумовуючи власні спостереження, В.Агеєва констатує: «Хоч Івченкова проза дуже нерівна, кращі зразки його ліричної новели приваблювали тонкістю авторських спостережень, неупередженим ставленням до побаченого, вмінням подати нюанси, неповторні деталі не лише поведінки, але й мінливих настроїв героя» [1, с. 97].

Спробою комплексного аналізу української імпресіоністичної повісті початку ХХ століття характеризується дисертаційне дослідження С.Журби [6]. На її думку, «архітектоніка повістей творилась на тих же

засадах, що й новели чи оповідання» [6, с. 14]. Тому авторка у своїй роботі одночасно розкрила характерні особливості всієї української імпресіоністичної прози зазначеного періоду.

Розглядаючи концепцію героя як жанротворчий чинник української імпресіоністичної повісті 20-х рр. ХХ століття, дослідниця виводить основний тип героя, до зображення якого прагнули всі письменники-імпресіоністи. Вона виокремлює такі характерні ознаки, як песимізм, відчуженість, роздвоєність внутрішнього «я», звернення до природи у кризові моменти життя. Особливу увагу С.Журба приділяє аналізу механізмів психологізації і розкриття внутрішнього світу героїв. Зокрема, у статті «Особливості художнього втілення мотиву фанатичної віри і втрачених ілюзій в імпресіоністичній прозі (на матеріалі повістей А.Головка, П.Панча, М.Івченка)» вона пише: «Психологічна вмотивованість кожної думки героїв, проекції їх свідомості в минуле, сучасне й майбутнє створюють цілісний правдивий образ внутрішнього світу людини [...]. Ця тенденція чітко відбивається у повістях Головка, Панча та Івченка, у яких зображення внутрішнього світу переживань людини здійснюється за допомогою форми «потoku свідомості» [5, с. 71]. У розкритті внутрішнього світу персонажів, на думку С.Журби, важливу роль відіграють також художні деталі і пейзажі. Останні, цілком правомірно стверджує дослідниця, «у повістях виконують функцію психологічного еквіваленту внутрішнього стану героїв» [5, с. 72].

Аналізуючи імпресіоністичну поетику повістей М.Івченка, С.Журба звертає увагу на особливості структурної організації творів і роль хронотопу, який, на її думку, «закладає фундамент для сюжету та композиції» [6, с. 15]. Дослідження взаємовідношень автора і героя дозволяє літературознавцю погодитись із В.Агеєвою в тому, що часто в імпресіоністичному творі «співіснують позиції автора і персонажа [...]». У зв'язку з цим відчутне накладання в імпресіоністичній повісті слова автора на слово героя» [6, с. 15].

Загалом дисертантка доходить висновку про те, що як М.Івченко, так й інші митці цього періоду «проголошують і утверджують нові підходи до змалювання людини, її життя, проблем суспільства» [6, с. 16].

У 1998 році була захищена дисертація «Імпресіонізм в українській прозі 1890-х – 1930-х років». Автор роботи – П.Ямчук – розглядає закономірності розвитку українського прозового імпресіонізму і виводить періодизацію явища [21, с. 6]. Аналізуючи етап зрілого імпресіонізму (1920-ті рр.), науковець серед інших письменників також звертається до творчості М.Івченка, оскільки, на його думку, вона є «важливою складовою частиною формування естетики імпресіоністичної психологічної новелістики 1920-х років» [21, с. 99].

Дослідник зауважує різноманітність тематики творів Івченка, зокрема, відзначає, що «однією з основних тем його творчості було життя дореволюційного, а особливо, пореволюційного села. Але, крім цієї теми, у новелістиці порушувалося питання становлення та розвитку інтелігенції в Україні, торкався письменник і соціально-побутових тем, пов'язаних з містом, суспільно-моральних проблем тощо» [21, с. 100].

Зазначимо, що надзвичайно цінним у роботі, на нашу думку, є аналіз динаміки розвитку імпресіоністичних тенденцій у творчості М.Івченка. Так, майже всі новели його першої збірки «Шуми весняні» П.Ямчук кваліфікує, швидше, як «ліро-епічну замальовку, ніж психологічну імпресіоністичну новелістику» [21, с. 100]. Тоді як «у 1920-ті роки, – вважає літературознавець, – письменник переходить від ліро-імпресіоністичного абстрагованого зображення почуттів та явищ природи до показу людської особистості, розкриття її внутрішніх протиріч, складностей її характеру» [21, с. 100].

Привертає увагу аналіз оповідання «Смертний спів», де зображена ситуація перебування міського співака, який під час революції став членом продзагону, в полоні у селян-повстанців. П.Ямчук, аналізуючи цей твір, побачив, що письменник «уміло і вдало пояснив соціальні та психологічні причини бунту» [21, с. 102]. Нагадаємо, що проти цього твердження досить чітко висловилося у своїй монографії В.Агеєва: «Показуючи всезагальне озлоблення, кровопролиття й хаос, Івченко не схильний пояснювати це соціальними, тим більш класовими чинниками» [1, с. 91]. Не збігаються думки науковців і з приводу інтерпретації поведінки головного героя під час перебування в полоні. Так, Агеєва акцентує неадекватність дій головного персонажа, адже автор подає «досить розлогу передісторію героя, роздуми, аналіз почуттів, які навряд чи могла фіксувати людина по шляху на страту» [1, с. 122]. Натомість П.Ямчук доводить, що «така реакція була характерною для інтелігента під час революції та громадянської війни» [21, с. 107].

Правомірною, на наш погляд, є думка науковця стосовно схильності Івченка до наповнення традиційної імпресіоністичної проблематики філософським змістом [21, с. 118]. Однак вона не є новою. Ще в 1926 році у своїй рецензії на збірку «Імлистою рікою» Ф.Якубовський писав: «Прикметна риса Івченкова – отакі звичайні формули подавати як складні філософські проблеми, виявлючи їх на тлі всієї складної ідеологічної і формальної будови оповідання» [20, с. 169].

Вартим уваги нам видається аналіз роману «Робітні сили», якому присвячено один із підрозділів роботи. Літературознавець, розглядаючи твір як явище імпресіоністичної естетики 1920-х років, зазначає, що «саме цей роман є не лише єдиним по суті імпресіоністичним психологічним романом 1920-х років, але й яскравим прикладом деформації імпресіоністичної естетики під тиском соціально-історичної

ситуації» [21, с. 118]. Він вважає «Робітні сили» «свідченням спроби творців психологічної імпресіоністичної прози наблизитися до народжуваного методу соцреалізму» [21, с. 121]. Важливо, що, зауваживши схиляння М.Івченка в «бік реалістичного методу» [21, с. 119], дослідник одразу ж відзначає й інше: залишається сильним імпресіоністичне начало, яке виявляється в елементах поетики роману. Науковець пише: «Причиною була, безумовно, його спрямованість на розгляд суперечностей внутрішнього світу героїв, їх конфлікту з дійсністю та владою, який здійснювався властивими імпресіоністичній психологічній прозі художніми засобами і прийомами» [21, с. 119].

Насамкінець П.Ямчук акцентує ще одну виразну особливість Івченкової прози – її гуманістичну спрямованість, що проявляється через «певний «антиутопічний» погляд як на соціальну, так і на науково-технічну революцію» [21, с. 121].

Чимало нового зі спостережень над творчістю М.Івченка знаходимо в дисертації та статтях О.Романенко [14; 12; 13]. З'ясовуючи естетичні особливості художньої концепції людини доби Розстріляного Відродження, вона результативно досліджує модель особи, що виникла в літературі 20-х років ХХ століття на протигагу тенденції зображувати «соціальну детермінованість людини в творі» [14, с. 6]. На думку дослідниці, у творах М.Івченка репрезентовано особливий тип художньої концепції людини, який орієнтується на «новітній духовний простір людської душі» [14, с. 8]. Ця особливість зумовила провідну ознаку ідіостилю митця, що її вже неодноразово акцентували інші дослідники, – прагнення відтворити почуття, показати внутрішній світ героя.

Беручи до уваги цей аспект, дослідниця стверджує, що у своїх творах М.Івченко зображує не власне людину як соціальну істоту, а її душу, яка в письменника може асоціюватися з рослиною, виражатися в категоріях повноти/неповноти, порівнюватися із землею. Останнє, на думку О.Романенко, набуває особливої ваги у творчості прозаїка, оскільки земля мислиться ним як уособлення всесвіту, а людина – як органічна його частинка [14, с. 10].

Варто звернути увагу, на наш погляд, на те, що, намагаючись визначити роль пейзажів у новелах і повістях Івченка, О.Романенко велику увагу приділяє аналізу їх кольорової гами. Зокрема, дисертантка слушно зауважує: «Відмежовуючись від узвичасного, конкретно-предметного вживання кольористичних епітетів, митець звертається до кольору як характеристики психічного стану, характеру, настрою героя» [14, с. 10].

Цінними вважаємо також погляди науковця на часопросторову організацію прози М.Івченка. Так, у статті «Людина і світ у часопросторі новел Миколи Хвильового та Михайла Івченка» дослідниця, порівнюючи особливості хронотопу обох письменників,

приходить до висновку про те, що останній «часовий простір у своїх новелах моделює як культурно-філософський» [12, с. 112]. Лірико-філософські відступи, в яких виражає перебіг художнього часу М.Івченко, «мають, – вважає вона, – переважно символічний характер, покликаний розгорнути єдиний, вічний, всеохопний часовий потік буття» [12, с. 112]. Згодом О.Романенко переходить до з'ясування просторової організації прози митця, що ґрунтується, на її думку, на «міфологічній моделі органічно єдиного всесвіту» [12, с. 115]. Важливо, що авторка приходить до висновку про символічність, втілену письменником і в змісті простору.

Цікавим і новим, вважаємо, є підхід дослідниці до аналізу образної системи роману «Робітні сили». Спостереження з цього приводу викладені у статті «Особа в інтелектуальній прозі 20-х років (Валер'ян Підмогильний «Місто», Михайло Івченко «Робітні сили»)». О.Романенко акцентує увагу на тому, що образи героїв роману М.Івченко розкриває «насамперед через емоційно-експресивні символізовані ознаки, якими наділяє автор кожного з персонажів» [13, с. 74]. Розгортаючись у динаміці сюжету, пише літературознавець, «ці риси конденсують логічно-емоціональну енергію внутрішньої експресії героїв» [13, с. 74]. Вона влучно зауважує також антиномію персонажів, характери яких розвиваються на фоні просторового дуалізму «Робітних сил», що, в свою чергу, «обумовлює асоціативне протистояння природного й інтелектуального» [13, с. 79]. Не зайвим буде нагадати, що подібний аспект творчості прозаїка розглядав П.Ямчук. Однак погляди науковців на це питання розходяться. Так, О.Романенко вважає, що «М.Івченко, протиставляючи [...] природне й механізоване, стверджує можливість об'єднання цих двох просторів в гармонію індивідуального буття людини» [13, с. 79].

Цілком справедливі остаточні висновки дослідниці: «М.Івченко моделює *інтелектуально-філософський тип характеру* епічного героя (виділено О.Р. – Н.А.), який перебуває у пошуках власного абсолютизму і універсальності» [13, с. 79]. Митець «прагне змалювати людину не в соціальних структурах суспільства, а в духовних, ціннісно-життєвих» [14, с. 15]. «Героїв Михайла Івченка [...] об'єднує прагнення розв'язати проблеми сенсу буття людини, з'ясувати в кризовій ситуації особистого життя власні прагнення і можливості» [14, с. 7].

Дисертація О.Філатової «Творчість Михайла Івченка: проблемно-стильові доміанти» стала першою і єдиною поки що спробою цілісного наукового вивчення літературного доробку письменника.

Розглядаючи ранні оповідання письменника (1917–1919 рр.), О.Філатова окреслює Івченкову модель героя. «Персонажі новеліста не є активними перетворювачами дійсності, – пише вона, – їхнє психологічне життя зорієнтоване передовсім на спостереження подій і почуттів. Його герої дуже рідко постають носіями чи зачинателями

конфліктів і впереваж належать до тих, що потерпають від конфліктності життя і часто не вловлюють, не розуміють її причини» [17, с. 64].

Вона визначає основне коло проблем, що турбували митця. Це, як і раніше зауважували науковцями, проблеми взаємин людини з часом, стосунків соціуму і природи, пошуку особистістю власного «я» тощо. Авторка дисертації не забуває вказати і на проблему, що «стала стрижневою для творчості – проблему людини і землі, взаємовідношень людини і навколишнього світу» [16, с. 124]. Розвиваючи думку В.Агеєвої, дослідниця, щоправда, говорить про існування певної традиції стосовно розробки цієї проблеми світовою і українською літературою. Важливо, що дисертантка акцентує: «У М.Івченка проблема «людина і земля» набуває іншої інтерпретації, його концепція пройнята [...] філософією пантеїзму» [18, с. 7], тут вже майже відсутній аспект «влади землі над людиною».

Об'єктом аналізу О.Філатової є також період зрілої творчості письменника, коли, на її думку, «основною метою творчих пошуків дедалі частіше стає увага до конкретної людини, до її внутрішніх суперечностей, складностей характеру» [18, с. 8]. Серед тем, що цікавлять митця, – зауважує науковець, – зображення громадянської війни, життя декласованих елементів, становлення нової творчої інтелігенції і виховання студентської молоді [16, с. 125].

Наостанок дисертантка говорить про те, що «дедалі помітніше М.Івченко схиляється в бік реалістичного методу: це засвідчують композиція, послідовно викладений сюжет [...]. Проте кут зору, погляд, із яким дивиться прозаїк на світ, розглядає осмислювані проблеми, зберігається той самий, колишній, імпресіоністичний» [18, с. 9].

О.Філатова звертається до аналізу інтелектуальної прози, яка у М.Івченка представлена романом «Робітні сили» і повістю «У сонячній колі». У висновках дослідниці щодо роману акцентовано на наближенні письменника до «методу соціалістичного реалізму, але тільки тематично», підкреслено «зосередженість М.Івченка на аналізі суперечностей внутрішнього життя героїв», «звернення до властивих імпресіоністичній розі художніх засобів», які засвідчують, що «автор залишається імпресіоністом за своїм художнім світосприйманням» тощо [18, с. 10].

Заслуговує на увагу також окреслення дисертанткою комплексу актуальних питань, які художньо осмислює письменник у повісті «У сонячній колі». Це проблеми «сенсу буття, перспективи розвитку нації в нових умовах, моралі, культури, емансипації жінки, подружніх взаємин, виховання дітей» [18, с. 13].

Отже, для аналізу сприйняття творчості М.Івченка сучасним літературознавством ми обрали найбільш ґрунтовні наукові розвідки, не зупиняючись при цьому на окремих оглядових статтях і публікаціях у

ювілейних виданнях. Сьогодні жодна серйозна розвідка, присвячена українському літературному імпресіонізму, не обходиться без згадки про М.Івченка, проза якого виступає яскравим прикладом імпресіоністичної поетики.

Утім, незважаючи на детальний перегляд колишніх літературно-критичних та ідейно-естетичних уявлень про письменника сучасними науковцями, дотепер актуальною, але малодослідженою залишається проблема мотивної структури новел і повістей письменника. Чекає на свою розробку і питання факторів, що вплинули на формування світогляду митця. Більшої уваги вимагає також проблема функціональної ролі пейзажу і художньої деталі в творах М.Івченка.

Зрозуміло, що коло проблем, пов'язаних з творчістю прозаїка, які очікують на подальшу наукову розробку, не обмежуються перерахованими. Вони не тільки вказують перспективи вивчення літературної спадщини М.Івченка, але й утверджують необхідність глибокого аналізу і серйозного узагальнення того, що вже напрацьовано в означеному напрямку.

1. *Агєєва В.* Українська імпресіоністична проза. – К., 1994. – 158 с.
2. *Білецький О.* Про прозу взагалі і про нашу прозу 1925 року // Червоний шлях. – 1926. – № 3. – С. 133-163.
3. *Доленго М.* Імпресіоністичний ліризм у сучасній українській прозі // Червоний шлях. – 1924. – № 1-2. – С. 167-173.
4. *Єфремов С.* Історія українського письменства. Т.2. Від Т.Шевченка по початок 1920-их років / Післяслово Олекси Горбача. – 4-те вид. – Мюнхен, 1989. – 504 с.
5. *Журба С.* Особливості художнього втілення мотиву фанатичної віри і втрачених ілюзій в імпресіоністичній прозі (на матеріалі повістей А.Головка, П.Панча, М.Івченка) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. – Серія: Літературознавство. – Тернопіль, 1997. – Вип.1. – С. 65-73.
6. *Журба С.* Художній світ української імпресіоністичної повісті 20-х років ХХ ст.: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 – українська література / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – К., 1999. – 20 с.
7. *Лакиза І.* М.Івченко «Землі дзвонять» // Життя і революція. – 1928. – № 5. – С. 190.
8. *Мельник В.* «Стоял на попутнических позициях...» // Радуга. – 1990. – № 9. – С. 100-106.
9. *Мельник В.* Життя і слово Михайла Івченка // Київ. – 1988. – № 6. – С. 121-128.
10. *Мельник В.* Михайло Івченко (Штрихи до портрету) // Радянське літературознавство. – 1988. – № 10. – С. 12-24.
11. *Мельник В.* Це був ніжний лірик (Про письменника Михайла Івченка (1890 – 1939)) // Наука і культура. Україна. – К., 1990. – Вип. 24. – С. 294-300.

12. *Романенко О.* Людина і світ у часопросторі новел Миколи Хвильового та Михайла Івченка // Сучасний погляд на літературу: Збірник наукових праць. Вип.6 / Редкол.: П.П. Хропко (відп. ред.) та ін. – К., 2001. – С. 110-117.
13. *Романенко О.* Особа в інтелектуальній прозі 20-х років (Валер'ян Підмогильний «Місто» та Михайло Івченко «Робітні сили») // Сучасний погляд на літературу: Збірник наукових праць. Вип.5 / Редкол.: П.П. Хропко (відп. ред.) та ін. – К., 2001. – С. 73-80.
14. *Романенко О.* Концепція людини в українській літературі 20-х років: (На матеріалі прози Г.Михайличенка, М.Хвильового, М.Івченка, В.Підмогильного): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 – українська література / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2002. – 21 с.
15. *Савченко Я.* М.Івченко «Порваною дорогою» // Червоний шлях. – 1927. – № 1. – С. 319-320.
16. *Філатова О.* Довга дорога до істини (Михайло Івченко) // Кур'єр Кривбасу. – 1997. – № 71-72. – С. 123-127.
17. *Філатова О.* Єдиний порятунок, вічний спільник – природа (Рання новелістика М.Івченка) // Слово і час. – 1999. – № 9. – С. 66-69.
18. *Філатова О.* Творчість Михайла Івченка: проблемно-стильові домінанти: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 – українська література / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2000. – 19 с.
19. *Шевчук В.* Михайло Івченко та його твори // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 7. – С. 3-8.
20. *Якубовський Ф.* Під водами імлістої річки // Червоний шлях. – 1926. – № 2. – С. 166-169.
21. *Ямчук П.* Імпресіонізм в українській прозі 1890-х – 1930-х років: Дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 – українська література / Одес. держ. ун-т ім. І.І. Мечникова. – Одеса, 1998. – 178 с.
22. *Ярмоленко А.* Тіні павукуваті // Плуґ. – 1929. – № 10. – С. 52-63.

Summary

The appraisals given by modern Ukrainian researches to M. Ivchenko's literary works are considered in the article. The changes in perception of his prose are taken into consideration.

Key words: analysis, impressionism, scenery, type of hero, artistic detail, inner life.

Стаття надійшла до редколегії 18.09.2007